

REFERENCE POINTS IN CURRICULUM DESIGN: GEOGRAPHY AS A SCHOOL SUBJECT

ELEMENTE DE REFERINȚĂ PENTRU PROIECTAREA UNUI CURRICULUM
DISCIPLINAR: GEOGRAFIE

Octavian MÂNDRUȚ

Journal of Pedagogy, 2017 (2), 41 – 59

<https://doi.org/10.26755/RevPed/2017.2/41>

The online version of this article can be found at: <http://revped.ise.ro/category/2017-en/>

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Published by:

INSTITUTUL DE ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

<http://www.ise.ro/>

Further information about *Revista de Pedagogie – Journal of Pedagogy* can be found at:

Editorial Policy: <http://revped.ise.ro/editorial-policy/>

Author Guidelines: <http://revped.ise.ro/the-writer-guide-2/>

ELEMENTE DE REFERIN ȚĂ PENTRU PROIECTAREA UNUI CURRICULUM DISCIPLINAR: GEOGRAFIE

Octavian MÂNDRU *

Rezumat

Studiul de față are un caracter teoretic și exploratoriu. Își propune să descrie un sistem referențial care ar trebui să determine sau să influențeze deciziile de construire a unui nou curriculum. Exemplul disciplinar al geografiei (sau, mai larg, al unui domeniu de studiu intitulat „geografie – mediu înconjurător”) are elemente specifice rezultate din caracteristicile structurii interioare. Sistemul referențial poate fi modificat, redus, extins, taxonomizat sau adaptat în raport cu alte discipline sau domenii de studii, cel puțin în anumite toare. Exemplul curriculumului „vertical” al geografiei (V – XII) are la bază un sistem de finalități (competențe), progresul acestora (pe niveluri și vârste) și depinde de orizontul de timp al proiectării, rezultând variante posibile diferite. Tipul de curriculum este însă foarte dependent de paradigma construcției sale: predominant științific (eventual cu o inserție umană individuală minimă) sau predominant subiectiv, ca rezultat al unor păreri individuale sau de grup, mai mult sau mai puțin legitimate.

Cuvinte-cheie: competențe; curriculum; domenii de studii; geografie; mediu înconjurător.

Abstract

This study is theoretical and exploratory. It aims to describe a reference system which should determine or influence the decisions for the new curriculum design. The example of geography as a subject matter (or, in a wider perspective, of a field of study called “Geography – Environmental Studies”) reveals specific elements resulting from the characteristics of the interior structure. The reference system may be altered, reduced, amplified, categorized or adjusted with respect to other subjects or fields of study, that are at least similar. The example of the “vertical” curriculum of Geography (grades V – XII) relies upon a system of outcomes (competencies) in progression (according to levels and ages) and it depends on the time horizon of the design. Consequently, different options might come out within the process. Nevertheless, the curriculum depends a lot on the paradigm of its design: with a scientific dominance (with a likely minimal individual human insertion) or with a subjective touch, as a result of some individual or group opinions which are more or less justified.

Keywords: competences; curriculum; environmental studies; fields of study; geography.

* Cercetător științific, Universitatea de Vest „Vasile Goldi” din Arad, România; octavianmandrut@yahoo.com

1. Reperete teoretice ale unui cadru de proiectare

Proiectarea unui curriculum, stabilirea finalit ilor i a decupajelor interioare ale disciplinelor colare (pe vârste, clase, teme, capitole) presupune existen a unui *cadru referen ial generator*, care s aib elemente *justificative*.

Reperete teoretice redade în continuare reprezint , în acest moment (2017), cadrul contextual teoretic cel mai larg al încerc rii de inovare a unui curriculum colar disciplinar de geografie. Acest cadru teoretic este rezultatul unei succesiuni de ini iative exploratorii (cu origini în perioada 1976 – 1979), adaptate i ameliorate în timp (2010, 2012, 2015, 2016, 2017) în raport de evolu iile contextuale ale înv mântului, tiin elor educa iei i ale geografiei.

Sistemul de proiectare a structurii verticale (de la prima la ultima clas de studiere) pe care poate s o aib o disciplin colar este raportabil la o serie de reperete; acestea determin sau influen eaz curriculum colar „vertical” în componentele sale semnificative.

Principalele lucr ri recente (2012 – 2017) care abordeaz i aceast tem sunt:

- „*Coordonate ale unui nou cadru de referin ial curriculumului na ional*” (coord. D. Potolea, Steliana Toma, Anca Borzea, CNEE – CDEP, 2012);
- „*Analiza programelor i manualelor colare*” (coord. L. C pi , CNEE, E.D.P., 2012);
- „*Reperete pentru proiectarea i actualizarea Curriculumului Na ional*”, Institutul de tiin e ale Educa iei, aprilie, 2015;
- „*Contribu ii la teoria curriculumului: proiectarea documentelor reglatoare i metodologice*”, „Vasile Goldi ” University Press, 2015;
- „*Geografie educa ional* ”, „Vasile Goldi ” University Press, 2017;
- „*Elemente actuale de curriculum i didactic* ” („Vasile Goldi ” University Press, 2017).

Pentru geografie i domeniul de studiu „*Geografie – mediu înconjur tor*” exist în prezent (2017) un context sensibil modificat chiar în raport cu ini iativele relativ recente redade în „*Competen ele în înv area geografie*” (2010), „*Instruirea centrat pe competen e la geografie în înv mântul preuniversitar*” (2012), „*Geografie – curriculum colar*” (2015), precum i în alte lucr ri recente (2014, 2016, 2017), în diferite documente i articole publicate în aceast perioad .

În vederea proiectării unui curriculum disciplinar renovat redăm mai jos, într-o formă minimală, un sistem referențial adaptat unui domeniu de studiu (geografie – mediu înconjurător). Acesta cuprinde mai multe categorii de repere și repere individualizate.

1.1. Repere primare (fundamentale, normative)

1.1.1. *Reperetele teoretice (epistemologice)* ale geografiei ca știință în domeniul de studiu influențează proiectarea unui nou curriculum (Mândru, 2010, 2012, 2013, 2014, 2016). Astfel, în sensul valorificării specificului ei științific, geografia trebuie considerată o știință :

- a) atât a naturii cât și a societății;
- b) cu două mari domenii „clasice” (geografie fizică și geografie umană), dar și un obiect predilect integrat de studiu, mediul înconjurător – ca interacțiune dintre om și mediul său de viață – la nivel global, regional și local;
- c) cu un sistem metodologic propriu de investigare a realității (îndeosebi a reprezentării spațiale, prin ilustrarea cartografică a realității și a trecerilor de scară);
- d) cu posibilități foarte mari de ancorare a demersului explicativ în actualitatea lumii contemporane (mondializare, metropolizare, dezvoltare durabilă etc.).

1.1.2. *Structura actuală (2017) a geografiei ca disciplină colară* semnificativ în învățământul preuniversitar influențează sensibil orice fel de proiecte noi (în sens remanent), printr-o serie de elemente care își au originea în tradiția acesteia (decupaje clasice, prezența unor domenii consacrate, poziția geografiei rii, resursele de timp etc.).

1.1.3. *Structura învățământului preuniversitar* are un caracter determinant prin etajele acestuia (5+4+4), care influențează segmentele majore, nivelurile, grupele de ani și clase, evaluările și examenele etc.

1.1.4. *Dezvoltarea stadiilor personale ale elevilor.* Acest principiu (Jean Piaget, 1965, 1982) evidențiază o serie de stadii (pe vârste) în care sunt definite operații și activități intelectuale prevalente, determinante asupra proiectării „verticale”. Chiar dacă au avut loc modificări în activitățile de învățare caracteristice acestor „stadii”, ca efect al inserției TSI, ele rămân ca un cadru general veridic.

1.1.5. Realizarea unei succesiuni în timp între *învățarea psihologică* și *învățarea logică*; acest principiu (definit de G. W. Kneller, 1967, traducere: 1976) sugerează că, în prima parte a colarității, învățarea (și ordonarea conținuturilor) se aibă o *structură predominant psihologică* (adică adaptată posibilităților elevului), iar în a doua parte a colarității se aibă o *structură predominant logică* (adică adaptată logicii interioare a științei).

1.1.6. Utilizarea pe termen scurt (2016 – 2020) a sistemului conceptual presupus de *competențele-cheie* sugerate de Comisia Europeană, cu ameliorările recente (2010, 2017).

1.1.7. Prevederile „Legii Educației Naționale” (LEN) în forma ei actuală (2017), transformată, au un efect marginal. Reîntors în LEN conceptul domeniilor de studii în locul „ariilor curriculare”. Structura învățământului din proiect inițial a Legii (2011) ar fi imprimat un alt „curriculum vertical”, pe grupe de câte trei clase și resurse mai mici de timp pentru disciplinele „clasice”.

1.2. Repere secundare (asociate reperelor primare)

1.2.1. Corelarea cu elemente semnificative din „Carta internă națională a educației prin geografie” (document U.I.G., 1993 și 2016).

1.2.2. Analiza curriculum-ului școlar actual din diferite țări. Trebuie să subliniem însă că nu este necesar „importul” unor anumite soluții din țări cu un învățământ aparent evoluat. Preocuparea ar putea fi legată îndeosebi de compatibilizarea geografiei din țara noastră cu cea din țări cu o cultură asemănătoare: Portugalia, Franța. Aceste trei țări (România, Franța, Portugalia) au spre finalul studiilor un curs integrat despre Europa, țara respectiv și Uniunea Europeană. Din punct de vedere calitativ, curriculumul de geografie din țara noastră reprezintă un model „exportabil” în alte țări (și în invers).

1.2.3. Identificarea unor anumite transformări în structura geografiei ca *ținând de domeniul realității*. Aceasta se reflectă într-o modificare aparentă a centrului de greutate al geografiei dinspre ținândele naturii spre ținândele socio-umane, prin reorganizări interne și prin multiple abordări noi în raport cu domenii aparent tradiționale sau independentizate. Totodată, geografia fizică se apropie (ca tematic și mod de abordare) de ținândele despre Pământ (Earth Sciences).

1.2.4. Identificarea unor transformări în sfera *centrelor de interes ale elevilor pentru învățare*. Din această perspectivă, este necesar trecerea accentuată din zona geografiei enciclopedice și descriptive în zona *geografiei de interes pragmatic pentru existența cotidiană a elevilor* care poate fi denumită „geografie cotidiană”.

1.2.5. O modificare radicală în percepția publică asupra modalităților de învățare a geografiei a fost indusă de *sistemele multimedia, tehnologia informației și comunicării și GIS*, care permit accesarea unor date geografice din locuri diferite într-un timp real și în raport cu interesul propriu. Această perspectivă *diminuează foarte mult interesul pentru învățarea de tip tradițional, la clasă, sub forma unor ore și lecții structurate după criteriile cunoscute*, în condițiile în care aproape toate informațiile pertinente pot fi accesate într-un mod nou.

1.2.6. Utilizarea unor elemente referențiale concrete din documente anterioare (1993, 1999, 2005, 2011, 2012, 2014, 2017) referitoare la „*inovarea geografiei în învățământul preuniversitar*”; acestea au stat la baza intenției

ini iale (1995) i ulterioare (1999, 2005, 2016) de realizare a unei transform ri mai profunde a geografiei (e uat par ial în anul 1995).

1.2.7. Utilizarea constructiv a *paradigmei educa ionale oferite de curriculum* (sintetizat în diferite documente, în programele colare i în ghidurile metodologice recente), precum i a noilor abord ri inovative din tiin ele educa iei (2011, 2016).

1.2.8. Inser ia *transdisciplinarit ii* i mai ales momentul în care se va produce reprezint un criteriu pentru o viziune radical .

1.3. Repere particulare (complementare)

Acestea provin din specificul geografiei ca domeniu tiin ific i educa ional.

1.3.1. Pozi ia improprie a geografiei într-o „arie curricular ” ilegitim , care eludeaz originea ei în sfera tiin elor naturii.

1.3.2. Construirea unui domeniu de studiu aparent supradisciplinar (geografie – mediu înconjur tor) ar fi o solu ie mai bun , chiar dac „mediul înconjur tor” este de fapt o „geografie spa ializat ”.

1.3.3. O leg tur a geografiei i a domeniului „geografie – mediu înconjur tor” cu „ tiin ele” (fizic , biologie, chimie, chiar matematic) este mai natural .

1.3.4. Paradigma transdisciplinarit ii este izomorf sub raport tiin ific i educa ional sistemului geografie – mediu înconjur tor.

1.3.5. De i interesul pentru cultivarea educa ional a spa iului na ional s-a diminuat considerabil, acesta r mîne o preocupare notabil a geografiei (i istoriei) rii, cu men iunea c Geografia României trebuie s devin o „alt ” geografie.

1.3.6. Dimensiunea ideologic a paradigmei curriculare („*Curriculum ca ideologie*” la Marsh, 2004), în contextul mondializ rii, poate fi adus în discu ie cu elemente experien iale noi din alte ri, precum i în raport cu logica disciplinelor „tari” (fizic , biologie, chimie, geografie fizic). Geografia poate deveni pentru secolul XXI o adev rat ideologie i o paradigm curricular .

1.3.7. Definirea i inser ia geografiei în sistemul unei culturi generale func ionale cu elemente anticipative.

1.3.8. Realizarea unui echilibru între *dimensiunea local , regional , na ional , european i mondial* a realit ii supuse aten iei; aceast oportunitate faciliteaz abord rile integrate.

1.4. Factori subiectivi

În contextul de mai sus (1.1., 1.2., 1.3.), de i concretizarea inov rii în domeniul geografiei pare s aib un anumit caracter aleator, proiectarea ei cât mai obiectiv reprezint o datorie elementar a celor care activeaz în sfera geografiei educa ionale.

La acest sistem referențial se adaugă un mare număr de *factori subiectivi* din sfera actorilor sociali și politici și îndeosebi din partea persoanelor care asigură proiectarea și managementul sistemului educațional; este de observat că, la acest nivel, există o *percepție predominant negativă asupra geografiei, parțial îndreptată, bazată însă frecvent pe o situație anterioară, remanentă*. Subiectivitatea rezultă din opiniile divergente ale geografilor în cazul geografiei educaționale în proiectarea curriculumului.

Tabelul 1. Factorii care determină renovarea curriculumului

Repere selective ale sistemului referențial	(A) Situația actuală (2017)	(B) Proiecție ameliorativă minimală (sub 20%)	(C) Modificare medie (20 – 30%)	(D) Modificare radicală (reproiectare)
Geografia ca tiin	2	3	3	4
Geografia colar actual	4	3	2	1
Structura învântului	4	3	1	1
Dezvoltarea elevilor	1	2	3	4
Psihologic și logic	1	2	3	4
Competențe	2	2	1	0
LEN (2011, 2017)	2	1	0	0
Carta educației (UIG)	1	1	1	0
Geografia în diferite ri	3	2	2	1
Geografia „cotidiană”	1	2	3	4
Centre de interes	1	2	3	4
TSI (prin TIC și GIS)	1	2	2	3
Proiecte anterioare	2	1	2	2
Transdisciplinaritatea	0	1	2	4 (5)
Alte finalități	0	0	1	3 (4)
Factori subiectivi	3	2	1	0

Cifrele de mai sus (5, 4, 3, 2, 1) reflect , cu o anumit aproxima ie, intensitatea leg turii dintre sistemul referen ial i curriculum de geografie (A – actual i B, C, D posibil, în variante modificate).

Aceste sunt: 5 – leg tur (aproape) determinant , 4 – leg tur foarte strâns ; 3 – leg tur important ; 2 – leg tur medie (bun) ; 1 – leg tur slab ; 0 – absen a leg turii.

2. Sistemul de finalit i al geografiei colare

Organizarea generativ , constructivist , presupune *formarea cumulativ a competen elor* i a sistemului axiologic pe o anumit durat de timp, pe mai multe niveluri (N); aceste niveluri ($N_0 - N_6$) au în vedere întregul înv mânt preuniversitar.

Stabilirea sistemului de finalit i a avut la baz utilizarea, în prezent, a referen ialului presupus de competen e.

Competen ele generale (1 – 12) pe care le avem în vedere sunt cele asumate în diferite documente anterioare; acestea se refer la programele colare de liceu (2004, 2007) i cele de gimnaziu (2017), la care s-au ad ugat alte competen e de un nivel mai înalt, referitoare mai mult la geografie ca tiin (10) i cariera profesional (11 - 12). Formul rile de mai jos le exced pe cele din programele actuale.

2.1. *Competen ele generale (CG) ar putea fi:*

- (1) Prezentarea realit ii înconjur toare (cu elemente, procese, fenomene, sisteme, structuri i interac iuni) utilizând limbaje diferite (competen a comunicational , limbajul grafic i cartografic);
- (2) Rela ionarea elementelor semnificative din alte discipline colare sincrone cu dimensiunea spa ial i realitatea înconjur toare ca întreg;
- (3) Utilizarea unor deprinderi i metode de înv are care s fie utile educa iei permanente (ra ionamente ipotetice, modele, investiga ie tiin ific , explor ri teoretice);
- (4) Rela ionarea elementelor i fenomenelor din realitate cu reprezentarea lor (cartografic , grafic , pe imagini satelitare sau modele);
- (5) Utilizarea unei metodologii minimale de investigare a elementelor, fenomenelor, proceselor i interac iunilor caracteristice realit ii înconjur toare ca sistem func ional i spa ial obiectiv;
- (6) Perceperea constructiv a procesului de mondializare prin dimensiunea sa spa ial , interac ional i cartografic ;

- (7) Utilizarea elementelor de bază ale tehnologiei societății informației (TSI) și GIS în accesarea, prelucrarea și prezentarea informațiilor cu un conținut prevalent geografic;
- (8) Corelarea (relaționarea) dimensiunii culturale a existenței umane cu spațiul locuit;
- (9) Relaționarea realităților din natură (și din sfera științelor despre natură) cu cele ale societății (și din sfera științelor despre societate) într-o structură obiectiv integrată;
- (10) Prezentarea realității obiective rezultate din interacțiunea dintre natură și societate și a geografiei ca disciplină (știință) de sinteză care studiază această realitate integrată;
- (11) Utilizarea elementelor rezultate din învățarea geografiei în viața cotidiană și în pregătirea carierei profesionale ulterioare;
- (12) Rezolvarea unor situații și probleme practice de învățare și de activitate cotidiană.

Sistemul de competențe va trebui negociat și, eventual, asumat. Fiecare competență generală (CG) va fi concretizată într-un număr de competențe specifice (într-un total de 40 – 45), ordonate după vectorul progresului în învățare.

2.2. Atitudini și valori

Acestui sistem de competențe generale îi este asociat un sistem de *atitudini și valori* promovabile cu ajutorul geografiei care, pentru întregul parcurs școlar, ar fi:

- Construirea unei atitudini pozitive față de educație, cunoaștere, societate, cultură, civilizație;
- Dezvoltarea curiozității pentru explorarea realității înconjurătoare;
- Dezvoltarea respectului pentru diversitatea naturală și umană;
- Construirea reperelor individuale pentru propria dezvoltare educațională și profesională;
- Dezvoltarea spiritului de colaborare, lucru în echipă și perseverenței în activitățile de investigație sau de învățare.

Pot fi incluse și alte componente atitudinale, în forme adecvate. Sistemul axiologic și atitudinal poate fi ordonat, taxonomizat și organizat în succesiunea vârstelor și a componentei „competențe – conținuturi” din curriculum școlar (Catan, 2013, 61 – 69).

Competențele cheie, considerate sursă a competențelor generale și-au epuizat

resursele „normative”, demonstrându-se limitele în caracterul lor reducționist. Noile programe pentru clasele V – VIII s-au îndepărtat sensibil de acest sistem.

2.3. Alte finalități

Trecerea de la „obiective generale și de referință” la „competențe generale și specifice” (2001 – 2009) s-a realizat mai mult ca rezultat al unei inițiative renovatoare „în sine”, deoarece nu este demonstrat inutilitatea obiectivelor și nici „superioritatea” educațională a competențelor.

În viitorul apropiat (deceniul 3) este posibil să fie evidențiat rolul atitudinilor (ca finalități „transversale”), iar apoi al „posibilității (capacității) de a face ceva” (adică al „capacităților” individuale).

3. Tipuri de învățare, niveluri, vârste și clase

În prezent (2017), structura învățământului preuniversitar sugerează o grupare pe „cicluri” de câte 4 ani (învățământ primar, gimnazial și liceal), fiecare cu câte două „niveluri” posibile de câte 2 ani ($N_0 - N_5$).

Modelul actual, utilizabil și pentru alte discipline colare, în contextul învățământului preuniversitar, cu etapele presupuse de tipurile predominante de învățare și nivelurile de performare, poate fi redat grafic astfel:

Tabelul 2. Vârste, clase, niveluri și tipuri de învățare

Vârste (aproximativ)	Clase	Niveluri generale	Tipuri predominante de învățare (etape)
> 18	XII	N ₅	Învățare „pragmatică” (dimensiunea „utilitară”)
17 - 18	XI		
16 - 17	X		
15 - 16	IX	N ₄	Învățare „logică” (adecvat structurilor logice ale tinereții)
14 - 15	VIII	N ₃	Învățare psihologică și logică
13 - 14	VII		
12 - 13	VI		
11 - 12	V	N ₂	Interferență (psihologică / logică)
10 - 11	IV	N ₁	Învățare „psihologică” (adecvat structurilor psihologice ale elevului și învățării)
9 - 10	III		
8 - 9	II		
7 - 8	I	N ₀	
6 - 7	0 („pregătitoare”)		

Este evident c acest model influen eaz structura „vertical ” a proiect rii curriculum-ului i a instruirii.

Din punctul de vedere strict al geografiei colare, aceste niveluri „generale” (adic adaptabile pentru orice disciplin colar din înv mântul preuniversitar) pot fi particularizate în urm toarea form :

	Nivel	Clase	Tipuri de înv are	Tip de „geografie”
N ₁	Nivelul introductiv	III-IV	Înv are psihologic	observa ional
N ₂	Nivel elementar	V-VI	Psihologic/logic	investiga ie elementar
N ₃	Nivel mediu	VII-VIII	Înv are psihologic i logic	indirect
N ₄	Nivel superior	IX-X	Înv are logic	tiin ific
N ₅	Nivel înalt	XI-XII	Înv are „pragmatic ”	tiin ific i utilitar

Pentru fiecare nivel (N₁ – N₅) competen ele generale au un caracter „adaptat” fa de formularea generic (1 – 12). Sistemul atitudinal i axiologic are o alt logic de construc ie. Pentru clasele IV – VIII, sistemul de finalit i (competen e) a fost construit (2017) i este pus în aplicare. Pentru ciclul liceal (clasele IX – XII), într-o perspectiv apropiat , acest sistem ar fi:

3.1. Nivelul 4 (superior): Clasele IX – X; vârsta 15 – 17 ani

La acest nivel se dezvolt i se consolideaz „gândirea rela ional ” (cauzal), care permite identificarea interac iunilor dintre elementele, fenomenele i procesele din mediul înconjur tor i constituirea lor în structuri, sisteme i interac iuni. Prin natura posibil a disciplinelor colare (Geografie fizic i elemente de tiin ele P mântului i Geografie uman ia mediului înconjur tor) pot fi puse bazele „învr iii tiin ei” (adic a învr iii geografiei ca tiin ia a disciplinelor conexe), la un nivel teoretic corespunz tor.

Competen e generale: 1 - 8

Con inuturi posibile:

- *Elemente ale geografiei ca tiin (geografie fizic , geografie uman , geografie integrat , geografie regional)*;
- *Elemente ale geografiei ca tiin a naturii i a tiin elor Terrei*;
- *Elemente ale geografiei ca tiin social-uman ;*
- *Elemente ale geografiei mediului înconjur tor i geoecologie*;
- *Dimensiunea spa ial a realit ii studiate (lumea ca întreg, Europa, ara, regiunea); geografie cotidian ;*

- *Interac iuni naturale, umane i interac iuni globale între natur i societate (geosisteme, regiuni, peisaje, circuite).*

3.2. Nivelul 5 (înalț): Clasele XI – XII; vârsta 17 – 18 ani

La acest nivel are loc o dezvoltare calitativ nou a procesului de învățare i de gândire, în care are loc *afirmarea gândirii cauzale*. Totodată *dimensiunea pragmatic , utilitar* , devine predominant , învățarea fiind orientat în mod utilitar spre continuarea educațional i profesional (BAC, admitere în învățământul superior, rut vocațional).

Competen e generale: 1 – 12 (competen ele generale 9 – 12 sunt ad ugate în raport cu nivelul anterior)

Conținuturi posibile:

- *Elemente de baz ale procesului de mondializare i metropolizare;*
- *Interac iuni, rela ii, structuri i sisteme în lumea contemporan ;*
- *Elemente interdisciplinare i supradisciplinare referitoare la geografie;*
- *Elemente de interac iune între problematica lumii contemporane, a Europei, Uniunii Europene i României;*
- *Terra: dimensiunea spațial a scenariilor de evolu ie în viitor;*
- *Raportul dintre mondializare i conservarea identit ii;*
- *Provoc ri noi ale interac iunilor globale; geografie cotidian ;*
- *Dezvoltarea durabil la diferite sc ri de reprezentare;*
- *Elemente de geopolitic i geostrategie.*
- *Cultur , civiliza ie i viitorul omenirii.*

4. Proiectarea formării competen elor generale

Prezența acestor competen e generale (1 – 12) i modul lor de realizare sunt men ionate la fiecare nivel ($N_1 - N_6$) prin anumite nuan ări terminologice („*Geografie – curriculum colar*”, 2015). Competen ele generale vizează ansamblul învățământului preuniversitar conservând, în linii mari, i accep iunile acordate acestora în programele colare actuale. Noile programe pe competen e pentru gimnaziu (2017) au o coloratur terminologic pu în diferit i au un aspect minimal, aparent redus ionist.

Această construire cumulativ a competen elor în timp poate fi redat i într-o form grafic intuitiv , prezentat în continuare.

Tabelul 3. Formarea competen elor în timp

Competen e generale	Caracteristici calitative ale competen elor				
	N ₁	N ₂	N ₃	N ₄	N ₅
(1)	•	•	••	••	•••
(2)	•	•	••	••	•••
(3)	•	•	••	•••	•••
(4)	•	•	•	••	•••
(5)	•	•	••	•••	•••
(6)		•	•	••	••
(7)		•	•	••	••
(8)		•	•	••	••
(9)					••
(10)					••
(11)					•
(12)					•

Structura interioar calitativ a modului de formare a competen elor se refer la:

- nivel elementar (bazat pe percep ie direct , nestructurat)
- nivel mediu (concretizat în demonstrarea în elegerii realit ii)
- nivel superior (concretizat în explicarea structurat a realit ii)

Pentru fiecare competen general (1 – 12) pot fi urm rite, pe baza acestui tabel, urm toarele elemente:

- nivelurile de înv are (N₁ – N₅), care consemneaz modul de formare a competen ei în timp;
- caracteristicile calitative ale competen ei (nivel elementar, mediu, superior);
- diferen ele între competen ele generale (1 – 12) în ceea ce prive te gradul lor de complexitate;
- posibilitatea (i oportunitatea) form rii lor în timp;
- descrierea competen elor pe niveluri (i, eventual, clase) poate induce i vectorul de „progres al înv rii”.

Raportarea competen elor generale la nivelurile de realizare trebuie s fie detaliat pentru fiecare component interioar a acestora i prin competen ele specifice derivate.

Curriculum colar actual (2005 – 2017) are urm toarea structur tematic vertical (modulul A):

Tabelul 4. Disciplinele colare din liceu

Niveluri i clase		Titluri disciplinare (denumiri simplificate)
Nivelul (5)	XII	Europa – România – Uniunea European
	XI	Lumea contemporan – Probleme fundamentale
Nivelul (4)	X	Geografie uman
	IX	Geografie fizic
Nivelul (3)	VIII	Geografia României
	VII	Continentele extraeuropene
Nivelul (2)	VI	Terra – elemente de geografie uman . Europa
	V	Terra – elemente de geografie fizic
Nivelul (1)	IV	Introducere în geografie
	III	tiin e ale naturii (III – IV)

(Tabelul se cite te de jos în sus)

5. Structura modular ca op iune pentru un curriculum ameliorat

În conformitate cu op iunea organiz rii tematicii generale (competen e i con inuturi) într-o structur „modular ”, pot fi construite module „mari” (notate cu M) i module „mici” (notate cu m). Modulele „mici” (m_3 i m_7) au un pronun at caracter de *sintez i evaluare*. În situa ia unor resurse minime de timp (o or pe s pt mân), modulele predominant de instruire (M_1, M_2, \dots, M_6) pot fi asimilate, cu aproxima ie, unor unit i de înv are.

Proiectarea multianual pentru ciclul liceal (IX – XII) poate fi segmentat pe dou niveluri de înv are: N_4 (pentru ciclul liceal inferior, IX – X) i N_5 (pentru ciclul liceal superior, XI – XII).

Structura actual (2017) este adecvat caracteristicilor tipurilor predominante de înv are:

- în ciclul liceal inferior, geografia actual (fizic i uman) acoper , prin caracterul teoretic i tiin ific al con inuturilor, caracterul „logic” al înv rii, de „în v are a tiin ei”;
- în ciclul liceal superior, „Probleme fundamentale ale lumii contemporane” (clasa a XI-a) i „Europa – România – Uniunea European ” (clasa a XII-a) au un pronun at caracter tiin ific, dar i utilitar, pragmatic, atât pentru experien a personal de via , cât i pentru traseul educa ional ulterior.

Structura modulară a geografiei a făcut obiectul unor dezvoltări corespunzătoare (Mândru & Dan, 2014, 2015), pe care nu le mai reluăm aici. Notele sunt reluate mai jos (6.1., 6.2.).

6. Proiectarea unui nou curriculum de geografie pentru ciclul liceal

Variantele structurii verticale pe care le poate avea succesiunea disciplinelor colare în contexte diferite sunt determinate de interacțiunea factorilor menționați anterior (tabelul 1). Pentru ciclul secundar inferior (gimnaziu, clasele V – VIII) varianta actuală (aprobată în anul 2017) are caracteristicile cunoscute și este în curs de aplicare.

Pentru ciclul secundar superior (liceu), în raport cu varianta actuală (A), prezentăm două variante: (B) o proiectare ameliorativă minimală și (C) o proiectare care presupune o modificare medie. Proiectarea radicală (D) este presupusă de inserția transdisciplinarității, implicând o altă abordare.

6.1. Variantă renovată (B): proiectare ameliorativă minimală - Clasele IX – XII

Tabelul 5. Modulele tematice din ciclul liceal, proiectare ameliorativă minimală (B)

Clasa	Modul	Titlul modului
a XII-a	<i>M₇</i>	<i>Geografia culturală și socială a României și a Europei</i>
	<i>M₆</i>	<i>România și Europa – geografie cotidiană</i>
	<i>M₅</i>	România și Uniunea Europeană în contextul mondializării
	<i>M₄</i>	România – elemente actuale ale integrării europene
	<i>M₃</i>	Uniunea Europeană (caracteristici comune și ri)
	<i>M₂</i>	România în Europa: caracteristici geografice (viziune paralelă)
	<i>M₁</i>	Europa: elemente caracteristice ale spațiului geografic
a XI-a	<i>M₇</i>	<i>Geografie culturală și socială ; Geografie cotidiană</i>
	<i>M₆</i>	<i>Terra – scenarii de evoluție</i>
	<i>M₅</i>	Grupuri regionale de state
	<i>M₄</i>	State semnificative în lumea contemporană
	<i>M₃</i>	Elemente de geopolitică și organizarea spațiului mondial
	<i>M₂</i>	Dezvoltarea durabilă în context spațial
	<i>M₁</i>	Procesul de mondializare și metropolizare

Clasa	Modul	Titlul modulului
a X-a Geografie umană și mediului înconjurător (Terra, Europa, România)	M ₇	Modificări globale actuale ale mediului
	M ₆	Mediul înconjurător (tipuri de medii) și conservarea lui
	M ₅	Mediul înconjurător (factorii geoeologici)
	M ₄	Geografie economică mondială (elemente de bază)
	M ₃	Resursele Terrei (potențialul natural)
	M ₂	Geodemografie și habitatul uman (aspecte)
	M ₁	Elemente de geografie politică
a IX-a Geografie fizică și elementele Pământului (Terra, Europa, România)	M ₆	Terra ca sistem autoreglabil și antientropic. Antropogeosfera
	M ₅	Zone și peisaje naturale
	M ₄	Geosisteme (sisteme de materie și energie pe Terra)
	M ₃	Elemente de geografie fizică generală (pe geosferă)
	M ₂	Terra și elementele Pământului: elemente de bază
	M ₁	Pământul ca planetă. Reprezentarea suprafeței terestre

(*Tablelul se citește de jos în sus*)

La clasele IX, X, XI, abordarea este în concordanță cu paradigma scalară: Terra – Europa – România. La clasele XI-XII, numărul de module este mai mare, deoarece resursele obligatorii de timp pot să fie mai mari (TC + CDS). Aceste module posibile sunt semnalate mai sus cu litere italiene.

În fiecare clasă va exista un modul integrat, denumit provizoriu – *Geografie cotidiană*.

Competențele specifice derivate din competențele generale (1 – 12), precum și sistemul atitudinal valoric vor fi adaptate celor două niveluri anterioare (clasele IX – X, respectiv XI – XII) și tipului predominant de învățare. Vor fi abordate în mod prevalent competențele generale „noi” (10 – 12), cele mai înalte pentru „învățarea” geografiei.

6.2. Varianta C (proiecte cu modificări medii)

Varianta „medie” presupune o formă cu elemente inovative mai clare decât cea anterioară (1), cuprinzând:

- diminuarea influenței structurii actuale;
- „independentizarea” față de structura învățământului;
- accentuarea preocupărilor pentru domeniile de interes ale elevilor, urmărirea (și) altor finalități;
- creșterea ponderii învățării transdisciplinare și rearanjarea curriculumului.

Acest ultim criteriu este determinant și presupune, conform modelului prezentat anterior:

- (a) Transformarea activităților de învățare specifice transdisciplinarității într-un sistem detaliat de competențe – atitudini – capacități, sub forma unor finalități (exigențe) bine exprimate, generative (de la 1 la n).
- (b) Transformarea exemplelor de conținuturi chiar în conținuturi predominant disciplinare, într-o ordine prescrisă de „activitățile de învățare” și nu de structura „academică” a titlului ei, într-o formă centrată pe o „tematică de învățare” (nu capitole disciplinare).

6.3. Varianta D (radical)

Varianta „radicală” presupune o re proiectare determinată de:

- un sistem nou de finalități (capacități sau „ce este capabil elevul să fac”);
- construirea conținuturilor dintr-o perspectivă „utilitară” în învățare (fără vectorul geografiei tradiționale sau academice);
- adaptarea ofertei geografiei (capacități – conținuturi – activități de învățare) la un sistem de credite;
- caracterul predominant opțional al unor domenii (discipline) „clasice” oferite în cadrul unor structuri mult mai largi (titlurile, studii sociale);
- organizarea învățării (și a curriculumului) pe succesiunea logică demersurilor cognitive transdisciplinare.

Este posibil ca această versiune „radicală”:

- să fie aplicat peste câteva decenii (2030 – 2040);
- să fie aplicat inițial pe un segment al învățământului (de exemplu, pentru ciclul liceal superior sau cum va fi denumit acesta în momentul respectiv);
- să fie îmbinat sistemul evaluărilor obligatorii (la anumite discipline sau domenii de studii) cu accesarea complementară a unor „credite”;
- să nu fie aplicat niciodată, ca efect al presiunii utilizatorilor.

7. Elemente de opțiune în dezvoltare curriculară

Opțiunea pentru un anumit model presupune o succesiune în timp, de la situația actuală (A), la varianta renovată minimală (B), apoi la o variantă „medie” (C) și o variantă „radicală” (D).

Varianta „minimală” (B) presupune o anumită rearanjare interioară a sistemului de competențe – conținuturi, cu o coloratură actualizată a diviziunilor interioare și introducerea unor teme de interes.

Varianta „medie” (C) implică transformări structurale mai mari, provenite din organizarea conținuturilor într-o legătură mai strânsă cu activitățile intelectuale transdisciplinare.

Varianta „radical ” (D) presupune modificarea substanțială a curriculumului „vertical” (IX – XII), prin elementele menționate.

În toate situațiile este necesară o racordare la sistemul supraordonat (finalități, cicluri, clase, coloratura disciplinară, domenii etc.), legislație etc.

Criteriile de construcție (1.1., 1.2., 1.3.) pot avea modificări în raport cu acest referențial supraordonat.

De la construirea unei taxonomii a competențelor (prin negociere) va trebui să se treacă la elaborarea altor finalități; de asemenea, va trebui extins și taxonomizat descrierea demersurilor intelectuale transdisciplinare.

Creșterea conținuturilor prin „acrescere” va trebui să fie înlocuită cu un sistem de selectivitate rațională, în acord cu elementele educației permanente și ale „culturii generale anticipative”. În orice situație, va fi util un curriculum operațional actualizat și adaptat interesului elevilor (redat, parțial, în „*Geografie educațională*”, 2017); de asemenea, suporturi de instruire, standarde și un program de formare continuă pentru utilizatori.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

- Ardelean, A., & Mândru, O. (2016). Contribuții la proiectarea documentelor normative ale Curriculumului Național: planuri și programe, *Studia Universitatis „Vasile Goldi”, Tiinele Educației*, 3(2).
- Cătan, L. (2013). Componenta atitudinal – valorică în curriculum actual. În O. Mândru (Coord.), *Curriculum și didactică* (63-71). Arad: „Vasile Goldi” University Press.
- Centrul de Didactică și Educație Permanentă. <http://www.uvvg.ro/cdep>, pagina de publicare, 2012 - 2017.
- Clifford, N., Holloway, S., Rice, S., & Valentine, G. (Eds.). (2011). *Key Concepts in Geography*. Londra: Sage.
- D’Hainaut, L. (1981). Linii de forță ale elaborării unui curriculum. În *Programe de învățământ și educație permanentă* (trad.). București: E.D.P.
- D’Hainaut, L. (1985). *Des fins aux objectifs de l’Education*. Paris: Nathan.
- Graves, N. (Ed.). (1978). *Curriculum Planning in Geography*. Londra: Heineman Educ. Book Ltd.
- International Geographical Union (IGU). (1993, 2016). *International Charter on Geographical Education*. <http://www.igu-cge.org>.
- Kneller, G. F. *Logica și limbajul educației*. București: E.D.P., (ediția inițială: 1967, traducere: 1976).
- Lambert, D., & Jones, M. (Eds.). (2013). *Debates in Geography Education*. Londra: Routledge.

- Marsh, C. I. (2004). *Key Concepts for Understanding Curriculum*. Londra, New York: Rutledge – Falmer, <https://doi.org/10.4324/9780203326893>.
- Mândru , O. (2010). *Competen ele în înv area geografiei. Ghid metodologic*. Bucure ti: Editura Corint.
- Mândru , O. (2012). *Instruirea centrat pe competen e la geografie în înv mântul preuniversitar* (suport de formare). Arad: „Vasile Goldi ” University Press.
- Mândru , O. (2013). Reperete teoretice ale geografiei, ca surs de renovare a curriculumului colar. *Terra, XLIV*, 1 – 2. Bucure ti: CD Press.
- Mândru , O. (2014). *Elemente de epistemologie a geografiei*. Arad: Vasile Goldi ” University Press.
- Mândru , O. (2016). *Theoretical Benchmarks of Geography as renewal resource for Educational Curriculum*, la i: Lucr rile Seminarului de Geografie „Dimitrie Cantemir” nr. 41.
- Mândru , O. (2017). *Geografie educa ional* . Arad: „Vasile Goldi ” University Press.
- Mândru , O. (2017). Realiz ri, limite, oportunit i i posibilit i ale dezvolt rii geografiei educa ionale din România la începutul sec. XXI, *Terra, XLVIII*, 1 – 2, Bucure ti: CD Press.
- Mândru , O. (2017, 13-15 octombrie). *Proiectarea unui nou curriculum de geografie în înv mântul liceal*. la i: Seminarul Interna ional de Geografie „Dimitrie Cantemir”.
- Mândru , O. (Coord.). (2017). *Elemente actuale de curriculum i didactic* . Arad: „Vasile Goldi ” University Press.
- Mândru , O., & Ardelean, A. (2015). *Contribu ii la teoria curriculumului: Proiectarea documentelor reglatoare i metodologice*, Arad: „Vasile Goldi ” University Press.
- Mândru , O., & Dan, S. (2014). *Didactica geografiei*. Bucure ti: Editura Corint Educa ional.
- Mândru , O., & Dan, S. (2015). *Geografie – curriculum colar – ghid metodologic*. Bucure ti: Editura Corint Educa ional.
- Mândru , O., & Mândru , M. (2013). Transdisciplinaritatea – un model integrat de abordare a instruirii. *Revista de Pedagogie – Journal of Pedagogy, LXI* (4).
- MEN, CNC, *Programele colare de geografie pentru clasele IV – XII*. www.edu.ro.
- MEN, CNC. (1998). *Curriculum na ional pentru înv mântul obligatoriu – cadru de referin* . Bucure ti: Corint.
- Negre -Dobridor, I. (2005). *Didactica Nova*. Bucure ti: Editura Aramis.
- Negre -Dobridor, I. (2008). *Teoria general a curriculumului educa ional*. la i: Editura Polirom.
- Piaget, J. (1965). *Psihologia inteligen ei*. Bucure ti: Editura tiin ific .

Piaget, J. (1982). *Psihologie i pedagogie*. Bucure ti: E.D.P.

Sequin, R. (1991). *Elaboration et mise en oeuvre des programmes scolaires, guide méthodologique*. UNESCO.

Stoica, A., & Mihail, R. (2006). *Evaluarea educa ional . Inova ii i perspective*. Bucure ti: Editura Humanitas Educational.

The online version of this article can be found at: <http://revped.ise.ro/category/2017-en/>

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Versiunea online a acestui articol poate fi g sit la: <http://revped.ise.ro/category/2017-ro/>

Aceast oper este pus la dispozi ie sub licen a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

Pentru a vedea o copie a acestei licen e, vizita i <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/> sau trimite i o scrisoare c tre Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, SUA.